

ВІДЗИВ

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук,
старшого наукового співробітника **Овчарук Оксани Василівни**

на дисертаційну роботу **Руденко Юлії Олександрівни**
**«Виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному
процесі кооперативних технікумів і коледжів»**
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.07 – теорія і методика виховання

Виховання інформаційної культури сучасної молоді є одним з важливих питань освіти. Процес набуття культурних цінностей, вміння взаємодіяти та спілкуватись у сучасному інформаційному просторі тісно пов'язаний з інформаційно-комунікаційними технологіями. Для молоді людини сьогодні невід'ємними стають такі засоби спілкування як електронна пошта, форуми у віртуальних мережах, соціальні спільноти. Найактивнішими Інтернет-користувачами сьогодні є молодь та підлітки, які спілкуються в соціальних мережах. Молодіжні форуми та чати, блоги, особисті електронні щоденники (живі журнали) – є сьогодні середовищем для спілкування, обміном думками, досвідом, місцем, де молодь проводить багато часу. Проблема у формуванні інформаційної культури молоді пов'язана не тільки з вмінням опанувати, аналізувати та продукувати відомості та дані, володіти навичками та компетентностями у сфері ІКТ та медіа, а й бути обізнаними щодо безпечної поведінки у інформаційному просторі, вміти критично оцінювати інформаційні ресурси, виявляти активну, відповідальну поведінку та громадянську позицію у тому середовищі, де вона навчається та спілкується.

Студенти кооперативних технікумів і коледжів є тією цільовою аудиторією, яка покликана забезпечити майбутні робочі місця, отримати різноманітні технічні та гуманітарні спеціальності, забезпечити функціонування та розвиток виробництва, сфери обслуговування, інших галузей країни. Важливим для педагогів постає питання, як сприяти формуванню таких якостей, які допомогли б молоді у отриманні професії,

побудові власної життєвої траєкторії, формування критичного ставлення до інформації.

Сучасною важливою складовою навчання та спілкування студентів у реальному та віртуальному середовищах є інформаційна культура особистості, яка є результатом взаємодії інститутів виховання, навчання, сім'ї та соціуму. З огляду на такі різноманітні впливи на розвиток студентської молоді, зокрема, заслуговує підтримки звернення дисертантки до теми виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів.

Слід зазначити, що звернення до глобальної мережі Інтернет, дистанційні форми навчання, участь у віртуальних освітніх та професійних спільнотах відкривають сьогодні кордони та межі можливостей сучасної людини. Саме тому перед педагогами сьогодні постають такі питання, як створити такі умови для навчання студентів, щоб комп'ютер, глобальна мережа, різноманітні пристрої та засоби ІКТ стали інструментами для навчання та формування інформаційної культури, набуття та накопичення знань, необхідних для життя та професійної діяльності, безпечного спілкування та розвитку молодшої людини.

Сьогодні важко вплинути на неконтрольоване залучення молоді до спілкування у глобальній мережі Інтернет, більше того, дослідити ступінь безпечної поведінки та наслідків, що може спричинити відсутність вміння спілкуватись, аналізувати та реагувати на різноманітні впливи віртуального середовища. Наслідками цього може бути агресивна поведінка, психічні розлади, інші негативні показники, що впливають на життя людини. Дієвим засобом педагогічного впливу на формування інформаційної культури студентів є залучення їх до активної, цікавої, творчої роботи у насиченому інформаційному середовищі, створення організаційно-педагогічних умов, що сприятимуть формуванню активної громадянської позиції, патріотизму, відповідальності, навичок безпечної та відповідальної поведінки, формування

почуття власної гідності, самосвідомості та, водночас, вміння працювати з інформаційними джерелами.

Оцінюючи ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, поданих у дисертації, зазначимо, що вона забезпечується структурою роботи, яка відображає логіку і послідовність дослідження. Формулювання основних позицій дисертації – об'єкта, предмета, мети, дає системне уявлення про обраний аспект роботи, її теоретичні та експериментальні засади. Не викликають заперечень поставлені завдання дослідження.

Обґрунтовуючи напрями наукового пошуку, дисертантка спирається на аналіз науково-педагогічних здобутків у галузі вищої освіти та використання ІКТ у даному процесі, опрацьовуючи значну кількість джерел (209 найменувань), 16 з яких – іноземними мовами.

Переконливим є визначення автором наукової новизни, у дисертації обґрунтовано структурно-функціональну модель, педагогічні умови, впроваджено особистісно орієнтовану технологію виховання інформаційної культури студентів кооперативного навчального закладу, визначено відповідні критерії, показники, рівні вихованості, уточнено поняття «інформаційна культура студента кооперативного технікуму чи коледжу». Крім того, дисертанткою виокремлено зміст, форми та методи організації навчально-виховного процесу та створення середовища для формування інформаційної культури студентів з використанням засобів ІКТ.

Здійснений дисертанткою у першому розділі ґрунтовний аналіз наукових підходів до питання формування інформаційної культури, особливостей цього процесу в сучасних соціокультурних умовах дав можливість з'ясувати сутність соціальних, педагогічних впливів для визначення ролі інформаційного, соціокультурного середовища. В результаті визначення поняття «інформаційна культура студента» автор у структурі виділила когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий компоненти, які лягли в основу практичної частини дисертації.

При дослідженні особливостей виховання студентів у кооперативних навчальних закладах важливим акцентом, на наш погляд, дисертантка розкрила сенситивність юнацького віку та важливість для підлітків та юнацтва етапів становлення почуття гідності, самодостатності, відповідальності у контексті інформаційного оточення, виявила труднощі, що перешкоджають виховному процесу (комп'ютерна залежність, соціальна ізоляція, віртуальна агресія та ін.), які сьогодні міжнародні педагогічні кола виокремлюють у своїх підходах до виховання молоді (Рада Європи, ЮНЕСКО). Важливим доробком автора є звернення до сутності інформаційної культури студентів, характеристики її показників, як, наприклад, толерантність, відповідальність, патріотизм, самодостатність, гідність, чому присвячений окремий підрозділ.

Діагностиці вихованості інформаційної культури студентів присвячено підрозділ 1.3., де автор подає критерії, показники та рівні сформованості комунікативної культури, розробляє методику та інструментарій діагностики, застосовує їх широкий спектр (спостереження, анкетування, обговорення, авторські методики реалізації потреб), здійснює констатувальні зрізи.

Результати констатувального етапу експерименту відобразили стан сформованості інформаційної культури студентів кооперативних закладів Сумської, Харківської, Полтавської, Одеської областей, зокрема, вміння критично оцінювати інформаційні джерела, уникати конфліктів, протистояти віртуальній агресії у мережі Інтернет засвідчили про те, що майже 14% вміють цілеспрямовано, відповідально та емоційно позитивно сприймати інформацію. Значна частка молоді (майже 36,5%) має фрагментарні уявлення про моральні цінності, інформаційну культуру, правила взаємодії у інформаційному середовищі, їхня інформаційна поведінка є непослідовною, залежною, студенти не здатні протидіяти проявам агресії, хоча вони мають прагнення набути цих якостей. Автор виявляє, що частина молоді (близько 49%) звертається до електронних засобів та ресурсів через свої потреби у розвагах, спілкуванні з друзями, завантаженні відео-, аудіо- файлів, вони демонструють нездатність гідно протистояти агресії, критично оцінювати джерела інформації, не

дотримуються етичних норм поведінки у інформаційному середовищі, уникають відповідальності. Автор схиляється до висновку, що більше використовуючи ресурси глобальної мережі Інтернет, студенти демонструють безвідповідальність та безладність, відсутність критичної оцінки інформації, що може бути подолано завдяки здійсненню відповідних педагогічних впливів. Важливо, що автор виокремлює причини такої ситуації – слабке використання потенціалу ІКТ закладів, недостатня підготовленість педагогічного складу, неефективність існуючого змісту, форм та методів виховання з питань використання ІКТ.

Особливої уваги заслуговує доробок дослідниці щодо обґрунтування структурно-функціональної моделі виховання інформаційної культури студентів кооперативних технікумів і коледжів у другому розділі дисертації. Важливим є обґрунтування педагогічних умов виховання інформаційної культури, які автор пов'язує зі створенням виховного інформаційного середовища закладу, підготовкою педагогів та впровадженням особистісно-орієнтованої технології виховання, що забезпечує залучення студентів до різних форм інформаційної діяльності з урахуванням їхніх індивідуальних потреб та здібностей.

Позитивним є використання автором на цьому етапі дослідження комплексу системних заходів (гуртків, тренінгів, олімпіад, турнірів), залучення до процесу виховання інформаційної культури спеціалістів таких галузей, як психологів, медиків, фахівців торгівельної галузі, ІКТ та медіа. Під час формувального експерименту автор застосовує низку форм навчальної діяльності зі студентами, що пов'язані з використанням ІКТ – вебінари, електронні листування та елементи дистанційного навчання, а також активні форми та методи: бесіди, дискусії, круглі столи, обговорення, диспути, змагання, екскурсії. Здобутком стало започаткування роботи гуртку «Інформаційна культура студента, майбутнього товаровознавця», розробка та впровадження авторських методичних розробок (додаток Н, О), створення та супровід студентами сайту технікуму, випуск електронної газети «Меркурій», які здійснювались під керівництвом автора на формувальному етапі

експерименту. Тематика цієї роботи є важливою для сучасних студентів: Інтернет-залежність, безпечна та відповідальна поведінка у інформаційному просторі, кібербулінг, протидія агресії та ін.

Позитивної оцінки заслуговує використання можливостей різних навчальних дисциплін, які викладаються у технікумах та коледжах (культурологія, соціологія, ІКТ, правознавство, психологія торгівлі, електронна комерція), більшість розроблених автором тем було включено до тематичних планів.

Дисертаційне дослідження Руденко Ю.О. вирізняється практичною значущістю. Важливим доробком дослідниці є методичні рекомендації викладачам технікумів щодо виховання інформаційної культури студентів (додаток Л), що створені в ході дослідження та успішно апробовані. Використані у дослідженні методичні матеріали (вправи, тренінгові заняття, диспути, наприклад «Нетикет, мережевий етикет», «Інтернет – глобальне добро чи зло?», «Положення про тиждень інформаційних технологій» ін.) розроблені вперше.

Заслуговує позитивної оцінки й те, що експериментальна робота сприяла підвищенню інтересу та мотивації студентів до формування інформаційної культури студентів, зумовили розвиток інформаційного світогляду та критичного мислення на гуманістичних морально-етичних засадах у інформаційному середовищі та сприяли, водночас, підвищенню обізнаності педагогів з використанням ІКТ у виховній діяльності, адже дослідниця провела низку заходів з педагогами.

Висновки після кожного розділу сприяють логічності й послідовності викладу результатів дослідження. Репрезентативність отриманих експериментальних даних, сформульованих висновків забезпечується різноманіттям розроблених та застосованих методик, обробкою емпіричних даних за допомогою методів математичної статистики, що подані у таблицях та додатках.

Загальні висновки структурно відповідають завданням дослідження. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації. Основні теоретичні положення

знайшли відображення у 19 публікаціях автора, з яких 2 у зарубіжних наукових виданнях.

Оцінюючи загалом позитивно виконане дисертаційне дослідження Руденко Ю.О., доцільним є необхідність висловити зауваження та побажання.

1. У дисертації варто було б приділити увагу аналізу існуючої практики здійснення виховання інформаційної культури у системі освіти України та зарубіжних країн у окремому підрозділі, надати характеристику щодо їх виховного спрямування. Варто було б також висвітлити, які саме засоби програмного призначення, платформи та технології ІКТ використовуються (зокрема, хмарно-орієнтовані сервіси, технології Web 2.0), описати переваги та недоліки їх використання при проведенні виховних заходів.

2. У першому розділі, аналізуючи підходи до формування інформаційної культури, автор поділяє дослідників на три категорії – прихильників технологічного, культурологічного та інформаційного аспектів інформаційної культури (додаток А), до яких відносить різні групи вітчизняних та зарубіжних вчених. Ми не погоджуємось з такою класифікацією відносно сучасних українських дослідників (В.Ю.Бикова, О.М.Спіріна), які, на думку автора висловлюють «спрямованість на вичерпне задоволення інформаційних потреб засобами ІКТ», та відносить їх до технократичної групи, адже саме ці дослідники у використанні ІКТ особливо виділяють гуманітарну складову та живе спілкування.

3. При описі розробленої моделі формування інформаційної культури, автор поділяє її на блоки. Зокрема, процесуальний блок містить засоби ІКТ, до яких відносить мережні, комп'ютерні, технічні, медіа та ЗМІ. Варто переглянути, що саме автор розуміє під терміном засоби ІКТ і надати перелік засобів, які автор пропонує використовувати. Слід звернутись, перш за все, до тієї класифікації, яка здійснювалась вітчизняними дослідниками. Варто також звернути увагу на роль комп'ютерно орієнтованого навчального середовища, інформаційного середовища та інформаційного простору їх впливу на формування інформаційної культури студента.

4. Подаючи у моделі педагогічні умови формування інформаційної культури, автор описує їх у формі бажаних дій (створення, впровадження, підготовка). На наш погляд, до педагогічних умов відносяться зміст, форми, методи і засоби, а також технології управління та організації процесу формування інформаційної культури студентів, нормативно-правова база та ін. Було б бажано розкрити педагогічні умови більш конкретно та повно у моделі.

5. У своїй роботі автор стверджує, що при формуванні інформаційної культури студентів слід дотримуватись компетентнісного підходу відповідно до прийнятого у 2014 р. Закону «Про вищу освіту». Спираючись на компетентнісний підхід, автору варто було б надати перелік тих компетентностей, які мають бути сформовані внаслідок реалізації його моделі та надати опис їхніх показників. У даному питанні автор не враховує погляди сучасних дослідників (В.Луговий, О.Савченко, Н.Бібік та ін.), і спирається переважно на доробок російських вчених (ст.95).

6. У описі констатувального та формувального етапів експерименту та у висновках автор виявляє такі явища, як моральна деградація молоді, особливості та відхилення показників сформованості складових інформаційної культури дівчат та юнаків. При цьому автор стверджує, що у юнаків не розвинута, так як у дівчат, чуттєва та емоційна сфера, і що вони більш схильні до прагматичного вирішення своїх потреб, керуючись, на погляд автора, гендерними підходами. Слід, зазначити, що з точки зору теорії гендерної рівності, всі люди мають рівні можливості та здатність розвивати свої якості. У даному контексті деякі ствердження автора закріплюють гендерні стереотипи у суспільстві.

7. У дисертаційній роботі вживається значна кількість термінів, що відноситься до сфери ІКТ не зовсім коректно – так, наприклад, інтерактивні, ігрові, мережеві (правильно – мережні), мультимедійні, інформаційно-комп'ютерні, мультимедіа-технології. Слід переглянути роботу на предмет узгодження цих неточностей та застосування загальноприйнятих термінів.

Наприкінці дослідження важливим було б надати стислий блок рекомендацій для фахівців щодо використання засобів, ресурсів та сервісів мережі Інтернет, спрямованих на формування інформаційної культури студентів кооперативних технікумів та коледжів.

Зазначені зауваження й побажання не ставлять під сумнів актуальність та цінність даної роботи. Дисертаційне дослідження Руденко Юлії Олександрівни «Виховання інформаційної культури студентів у навчально-виховному процесі кооперативних технікумів і коледжів» відповідає вимогам до дисертаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

офіційний опонент
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
зав. відділом компаративістики
інформаційно-освітніх інновацій
Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України

Овчарук О.В.

